

De gemeenteraad van de gemeente Midden-Drenthe
T.a.v. de heer C.J. Onderwater, griffier
Postbus 24
9410 AA BEILEN

Groningen, 26 oktober 2015

KTOT-A3HAG8/RW/gkv

Opdrachtbevestiging accountantscontrole dienstjaar 2015 gemeente Midden-Drenthe

Geachte raad,

In overeenstemming met het besluit dat door de raad is genomen heeft u ons verzocht de jaarrekening te controleren van de gemeente Midden-Drenthe over het boekjaar eindigend op 31 december 2015. Het doet ons genoegen door middel van deze brief de aanvaarding van deze opdracht te bevestigen en onze interpretatie daarvan uiteen te zetten.

Wij hebben onze brief als volgt ingedeeld:

1. Verantwoordelijkheden Ernst & Young Accountants LLP (hierna: "EY" of "wij")
2. Verantwoordelijkheden van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Midden-Drenthe
3. Rapportages door EY
4. Overige afspraken
5. Honorarium
6. Bevestiging

1 Verantwoordelijkheden EY

1.1 Opdracht

Wij zullen fungeren als accountant van uw gemeente met het doel te onderzoeken of de jaarrekening aan de in de wet gestelde eisen voldoet. De uitslag van ons onderzoek zullen wij weergeven in een controleverklaring, welke aangeeft of:

- De jaarrekening een getrouw beeld geeft van zowel de baten en lasten als de grootte en samenstelling van het vermogen en is opgesteld in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

- ▶ De baten en lasten, alsmede de balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen. Dat wil zeggen dat deze in overeenstemming zijn met de begroting en van toepassing zijnde wettelijke regelingen, waaronder gemeentelijke verordeningen en collegebesluiten die een nadere uitwerking zijn van externe regelgeving dan wel van raadsbesluiten of door u vastgestelde verordeningen. Dit kader is door of namens het college nader gespecificeerd en is door uw raad vastgesteld. De rechtmatigheidscontrole van de accountant richt zich alleen op de financiële beheershandelingen als gevolg van deze wet- en regelgeving.
- ▶ Het jaarverslag met de jaarrekening verenigbaar is.

Wij merken aanvullend op dat uw gemeente ook voor het boekjaar 2015 op grond van wettelijk voorschrift verplicht is voor een aantal specifieke uitkeringen de verantwoordingsinformatie hieromtrent op te nemen in een bijlage bij de jaarrekening, waarvoor het te hanteren model door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is voorgeschreven. Dit in het kader van Single information en Single audit (SiSa).

De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie, zoals door de raad vastgesteld, bedraagt voor tekortkomingen 1% en voor onzekerheden 3% van de voor het jaar 2015 voor uw gemeente begrote totale lasten (inclusief stortingen in de reserves). Op basis van de primair begrote lasten 2015 bedraagt deze goedkeuringstolerantie € 773.540 voor tekortkomingen en € 2.320.620 voor onzekerheden. Wij zullen de hoogte van deze goedkeuringstolerantie zo nodig bijstellen aan de hand van de werkelijke lasten volgens de jaarrekening 2015.

De uitslag van ons onderzoek zullen wij weergeven in een verklaring omtrent de getrouwheid van de jaarrekening en de rechtmatigheid van de totstandkoming van de in de jaarrekening opgenomen baten en lasten en balansmutaties.

1.2 Wettelijk kader

1.2.1 Beroepsvoorschriften

Wij verrichten onze controle in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden en het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado). Deze standaarden vereisen dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften. Indien u prijs stelt op een exemplaar van de Verordening Gedrags- en Beroepsregels Accountants (VGBA), kunnen wij u die toesturen. Voorts zijn wij gehouden onze controle zodanig te plannen en uit te voeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

1.2.2 Bepalingen Gemeentewet

Wij gaan op grond van Artikel 213, lid 3 van de Gemeentewet na of de jaarrekening aan de bij en krachtens deze wet gestelde voorschriften voldoet, of het jaarverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, overeenkomstig het BBV is opgesteld en met de jaarrekening verenigbaar is en of de in het kader van Single Information en Single Audit (SiSa) voorgeschreven bijlage is toegevoegd.

1.2.3 Inzage in onze dossiers door toezichthouders en andere instanties

Alle werkpapieren, dossiers, rapporten en andere zaken gecreëerd door EY als onderdeel van ons onderzoek blijven eigendom van EY. Wij kunnen worden verplicht om aan derden, bijvoorbeeld wettelijke toezichthouders (AFM), ministeries of justitie, en FIOD-ECD, op grond van wettelijke bepalingen of andere voorschriften informatie te verschaffen of toegang tot onze werkpapieren en dossiers te verschaffen. Daarnaast kunnen wij door derden verzocht worden informatie te verstrekken of inzage in onze werkpapieren en dossiers te verschaffen. Op grond van onze geheimhoudingsregels zijn wij in sommige gevallen verplicht uw schriftelijke toestemming voor inzage te verkrijgen. Indien een dergelijk verzoek ons bereikt, zullen wij hierover zo spoedig mogelijk contact met het college van burgemeester en wethouders opnemen over de voorwaarden waaronder aan dit verzoek kan worden voldaan en om uw toestemming te vragen voor zover noodzakelijk. Ook de Belastingdienst kan in het kader van het bovenstaande voor een reguliere belastingcontrole aan ons verzoeken informatie te verstrekken of inzage in onze werkpapieren en dossiers te verschaffen.

Een dergelijk verzoek zal altijd in eerste instantie aan u en/of uw juridisch of fiscaal adviseur kenbaar worden gemaakt door de controlemedewerker van de Belastingdienst. Wij zijn van mening dat het algemeen belang er mee gediend is dat de Belastingdienst bij belastingcontroles kan steunen op de uitgevoerde werkzaamheden in het kader van de controle van jaarrekeningen. Wij zullen u vragen om uw instemming schriftelijk aan ons kenbaar te maken. In dat kader zullen wij bij een verzoek van de Belastingdienst zo spoedig mogelijk contact met u opnemen. Mocht u in een concrete situatie uw instemming onthouden, dan zullen wij op grond van onze gedragsregels nagaan waarom u uw instemming niet geeft.

1.2.4 Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme

Ingevolge de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme zijn wij verplicht een verrichte of voorgenomen ongebruikelijke transactie van of ten behoeve van een cliënt, voor zover die wordtesignaleerd in het kader van onze normale werkzaamheden, te melden aan de Financial Intelligence Unit Nederland te Zoetermeer. Van een dergelijke melding of het voornemen daartoe mogen wij u geen mededeling doen.

1.3 Interne beheersing en onze controle

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door ons toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten. Bij het maken van deze risico-inschattingen nemen wij de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening en het getrouwe beeld daarvan. Deze risico-inschattingen zijn gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden, maar hebben niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van uw gemeente. Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van de door het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Midden-Drenthe gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij willen er de aandacht op vestigen dat als gevolg van het toepassen van deelwaarnemingen en andere beperkingen die inherent zijn aan een controle, gevoegd bij de beperkingen die inherent zijn aan elk systeem van interne beheersing, er een onvermijdbaar risico bestaat dat zelfs indien een controle naar behoren is gepland en uitgevoerd in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden een afwijking van materieel belang onontdekt blijft.

1.4 Onafhankelijkheid

Nederlands recht vereist dat wij onafhankelijk zijn ten opzichte van onze controlecliënten. Indien u prijs stelt op een exemplaar van de Verordening inzake de Onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO), kunnen wij u die toesturen. Het betekent dat op een aantal vormen van overige dienstverlening aanvullende voorwaarden van toepassing zijn en dat voor sommige soorten van overige dienstverlening beperkingen gelden. Wij zullen in voorkomende gevallen deze voorwaarden en/of eventuele beperkingen met u dan wel het college van burgemeester en wethouders bespreken.

Als partners of andere professionals van EY het voornemen hebben in dienst te treden bij een controlecliënt gelden randvoorwaarden om onze onafhankelijkheid te kunnen waarborgen. Zonder onze voorafgaande schriftelijke toestemming zult u daarom geen aanbiedingen doen tot het aangaan van een dienstverband in een financiële verslaggevingsrol, aan huidige of voormalige partners of andere professionals van EY, indien de betreffende partner of professional betrokken was bij de jaarrekeningcontrole, totdat de van toepassing zijnde afkoelingsperiode volgens de onafhankelijkheidsvoorschriften is verstreken.

Voorts zult u zonder onze voorafgaande schriftelijke toestemming geen relaties aangaan met partners of andere professionals van EY waarbij sprake is van een gemeenschappelijk commercieel of financieel belang. In voorkomend geval zullen wij beoordelen of deze relatie past in het kader van de gewone bedrijfsuitoefening en of de samenloop met de controleopdracht een eventuele bedreiging vormt voor onze onafhankelijkheid.

In een aantal gevallen bepaalt de ViO dat het voor ons verboden is om onze opdracht (verder) uit te voeren. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn bij een (dreigende) juridische procedure tussen u en de voor de opdracht eindverantwoordelijke accountant of tussen u en EY indien deze procedure betrekking heeft op het oordeel of de conclusie met betrekking tot een eerder afgeronde assurance-opdracht. Indien wij onze werkzaamheden dienen te beëindigen als gevolg van een verbodsbepaling uit de ViO dan aanvaarden wij geen aansprakelijkheid voor eventuele schade die u daar door lijdt.

1.5 Gebruikmaken werkzaamheden interne controleafdeling

Bij de uitvoering van onze werkzaamheden in het kader van deze opdracht, wordt - voor zover mogelijk - gebruik gemaakt van de werkzaamheden van uw interne controleafdeling. Met deze afdeling worden hiertoe afspraken gemaakt over gezamenlijke afstemming van de controleplanning, de aard en diepgang van uit te voeren werkzaamheden, de interne review op de uitgevoerde werkzaamheden, de rapportage en de dossiervorming. Bij het gebruikmaken van deze werkzaamheden is de Nederlandse *Standaard 610 Gebruikmaken van de werkzaamheden van interne auditors* van toepassing. Deze standaard is in 2013 aangescherpt. De standaard houdt onder meer in dat wij de voor ons relevante, door de interne controleafdeling uitgevoerde werkzaamheden evalueren en testen om ons ervan te overtuigen, dat de werkzaamheden toereikend zijn voor onze doelstellingen en om vast te stellen welke eigen werkzaamheden onze eigen professionals moeten uitvoeren.

Daarnaast stelt deze standaard eisen aan de kwaliteit en inrichting van de interne controleafdeling voor wat betreft:

- Objectiviteit: dit heeft onder meer betrekking op de positie van de interne controlefunctionarissen (los van de organisatie) en het rechtstreeks rapporteren van bevindingen aan de hoogste leiding. Met andere woorden: zijn de interne controlefunctionarissen voldoende onafhankelijk en kunnen zij hun werkzaamheden uitvoeren zonder enige belemmering, belangenconflict en/of beïnvloeding van anderen die de professionele oordeelsvorming aantasten.
- Deskundigheid: dit heeft betrekking op het verkrijgen en onderhouden van kennis en vaardigheden van de interne controlefunctionarissen teneinde de werkzaamheden op het vereiste niveau uit te voeren, inclusief de vereiste opleiding en begeleiding.
- Systematische en gedisciplineerde aanpak: hierbij gaat het erom of de afdeling een systematische en gedisciplineerde benadering heeft waaronder het toepassen van een systeem van kwaliteitsbeheersing.

De mate waarin wij gebruik kunnen maken van de werkzaamheden van uw interne controleafdeling is afhankelijk van de beoordeling van de interne controleafdeling op de bovengenoemde criteria.

Wij hebben met het college van burgemeester en wethouders de uitkomsten van de beoordeling van de kwaliteit en inrichting van de interne controleafdeling aan de hand van de genoemde toetsingscriteria besproken. Waarbij is afgesproken dat we zoveel mogelijk gebruik zullen maken van de uitgevoerde interne controlewerkzaamheden. Wij zullen naar aanleiding van de interim-controle eventueel aanbevelingen doen ter verhoging van de kwaliteit van de interne controlefunctie.

Dossiers van de interne controleafdeling, waarin voor de jaarrekeningcontrole relevante werkzaamheden zijn gedocumenteerd, dienen voor ons te allen tijde toegankelijk te zijn, ook na beëindiging van onze werkzaamheden. Dit ongeacht de reden en/of wijze van beëindiging. De dossiers van de interne controleafdeling zullen minimaal zeven jaar na beëindiging van de werkzaamheden met betrekking tot een bepaald controlejaar worden bewaard, of langer indien dit naar onze mening noodzakelijk is (bijvoorbeeld in geval van [dreiging van] een civiele, straf- of tuchtrechtelijke procedure). Mede gezien de ontwikkelingen rondom het accountantsberoep, waaronder het toezicht op accountants door de AFM, worden afspraken over dossiervorming jaarlijks geëvalueerd en zo nodig herzien.

1.6 Decentralisaties

De decentralisaties in het sociaal domein zijn een feit. Sinds 1 januari 2015 bent u als gemeente verantwoordelijk voor de uitvoering van de Jeugdwet, Participatiewet en Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO 2015).

De decentralisaties zullen voor de accountantscontrole 2015 een belangrijk aandachtspunt zijn en wij zullen het college en de raad naar verwachting frequenter informeren omtrent de status van onze accountantscontrole en mogelijke gesignaleerde knelpunten en de gevolgen hiervan. Wij zullen in overleg met u bepalen welke periodiciteit door u gewenst wordt c.q. op basis van mogelijke bevindingen of signalen door ons noodzakelijk geacht wordt.

Voor de accountantscontrole 2015 betekent dit dat wij de opzet en het bestaan van de processen rondom de decentralisaties beoordelen en afhankelijk van de uitkomsten wel of geen procesgerichte controle kunnen uitvoeren. Bij een procesgerichte controle is sprake van de situatie waarbij wij kunnen steunen op de interne controlewerkzaamheden die gedurende het gehele jaar bij de gemeente effectief hebben gewerkt. Indien wij vaststellen dat deze interne beheersing niet effectief heeft gewerkt, kunnen wij geen procesgerichte controle uitvoeren en zullen wij de controle meer gegevensgericht insteken. Na de interim-controle overleggen wij met u en met het college over de bevindingen en het effect daarvan op de verdere controle aanpak in het kader van de jaarrekening.

Daar waar de gemeente gebruik maakt van verantwoordingen van zorginstellingen, de Sociale Verzekeringsbank, het Centraal Administratiekantoor, en gemeenschappelijke regelingen waar zorgtaken zijn ondergebracht, zullen wij ons een beeld vormen van het uitgevoerde werk van de huisaccountant van deze derden met als doel gebruik te kunnen maken van de betreffende verantwoordingen.

Daarvoor zullen wij kennis nemen van de afspraken die door de gemeente met derden zijn gemaakt en zijn vastgelegd in het normenkader en controleprotocol welke voor de huisaccountant van de derde partij als uitgangspunt dient voor de controle van de verantwoording.

Ook in geval van uitbesteding van activiteiten blijft de gemeente verantwoordelijk voor de getrouwheid en rechtmatigheid van de gerelateerde lasten en baten. In dit kader beoordelen wij de interne beheersing bij de gemeente met betrekking tot de uitbestede processen/activiteiten, in hoeverre de gemeente uiteindelijk beschikt/zal beschikken over een controleerbare totaalverantwoording inclusief de wijze waarop de gemeente invulling geeft aan haar verantwoordelijkheid om toezicht te houden op de naleving door de zorgaanbieders van de met hen gemaakte contractafspraken.

Op basis van onze kennis van de momenteel bekende landelijke aandachtspunten, onze initiële inschatting van de benodigde controleaanpak, de reviewvereisten bij zorginstellingen, en onze kennis van uw regio en gemeente schatten wij in dat de benodigde uitbreiding van onze werkzaamheden leidt tot een extra tijdsbesteding van onze kant van 40% ten opzichte van voorgaand jaar. Omdat wij in onze offerte d.d. 2 april 2012 zijn overeengekomen dat belangrijke wijzigingen in wet- en regelgeving niet in de vaste prijsafspraken zijn inbegrepen, betekent dit dat ons honorarium voor 2015 met een bedrag van € 12.550 zal worden verhoogd. Omdat de extra tijdsbesteding een inschatting betreft zullen wij op basis van nacalculatie, rekening houdend met de tarieven zoals vermeld in onze offerte d.d. 2 april 2012, de werkelijke kosten in rekening brengen. Voor volgende jaren, wanneer ook de Jeugdzorg, WMO 2015 en Participatiewet routinematige processen blijken te zijn, zullen wij een vast honorarium met u overeenkomen voor onze werkzaamheden.

1.7 Team EY

Ons team bestaat uit de volgende personen:

- drs. R.T.H. (Rob) Wortelboer RA, partner
- S.J. (Stefan) Veen MSc RA, manager
- K. (Krijn) Toet MSc, senior staff

Als onderdeel van bovenstaand team zetten wij ook (gevoerde) assistenten in. Wij zullen met dit team onze controleopdracht uitvoeren.

Ondergetekende is als externe accountant verantwoordelijk voor de uitvoering van de opdracht. Indien de omstandigheden of de uit te voeren werkzaamheden aanleiding geven tot aanpassing van het team zullen wij daarover met het college in overleg treden.

2 Verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Midden-Drenthe

2.1 Wet- en regelgeving

Wij vestigen er de aandacht op dat het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Midden-Drenthe verantwoordelijk is voor het opmaken van de jaarrekening die het vermogen en het resultaat getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het jaarverslag, beide in overeenstemming met het BBV en de WNT. Tevens is het college van burgemeester en wethouders verantwoordelijk voor de financiële rechtmatigheid van de in de jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties. Dit houdt in dat deze bedragen in overeenstemming dienen te zijn met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen.

Het college van burgemeester en wethouders is daarnaast verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het college noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten. Daarnaast is het college ingevolge de financiële verordening primair verantwoordelijk voor een toereikend rechtmatigheidsbeheer. In dat kader dient ook intern binnen uw gemeente met de nodige periodiciteit en diepgang te worden vastgesteld dat dit beheer toereikend is en in het dienstjaar heeft gefunctioneerd.

2.2 Documentatie

Het college draagt verantwoordelijkheid voor het aan ons:

- ▶ toegang verschaffen tot alle informatie waarvan het zich bewust is dat deze relevant is voor het opmaken van de jaarrekening, zoals de vastleggingen, documentatie en andere aangelegenheden;
- ▶ verstrekken van aanvullende informatie die wij kunnen vragen voor het doel van de controle;
- ▶ onbeperkt toegang verschaffen tot personen binnen de organisatie van wie wij vaststellen dat het noodzakelijk is controle-informatie te verkrijgen;
- ▶ beschikbaarheid van een internetverbinding, zodat wij in ons digitale dossier kunnen werken.

2.3 Bevestiging bij de jaarrekening, (inclusief SiSa-bijlage)

Het college dient erop toe te zien dat de rechten en verplichtingen van de gemeente Midden-Drenthe op toereikende wijze in de jaarrekening tot uitdrukking worden gebracht, met inbegrip van die rechten en verplichtingen die reeds bestaan maar niet via de normale administratieve procedures zijn vastgelegd. In sommige gevallen kunnen deze rechten en verplichtingen niet door accountantscontrole worden ontdekt. Reeds bekende en/of te verwachten gebeurtenissen en omstandigheden zullen tevens op adequate wijze in de jaarrekening tot uitdrukking moeten worden gebracht. Wij zullen in verband met deze aspecten het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Midden-Drenthe verzoeken de mededelingen die in dat kader aan ons zijn gedaan schriftelijk te bevestigen.

Voorts zullen wij het college vragen schriftelijk te bevestigen dat het van oordeel is dat het effect van eventuele ongecorrigeerde afwijkingen in de jaarrekening, zowel afzonderlijk als in totaal, niet van materieel belang is voor de jaarrekening als geheel. Een overzicht van deze posten zal in de schriftelijke mededeling worden opgenomen of eraan worden gehecht.

Wij hebben er alle vertrouwen in te kunnen rekenen op volledige medewerking van uw personeel en vertrouwen erop dat men alle vastleggingen, documentatie en andere informatie die in het kader van de controle benodigd is, beschikbaar zal stellen.

2.4 Fraude

De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en ontdekken van fraude berust bij zowel het toezichthoudend orgaan als het college van burgemeester en wethouders van uw gemeente.

De accountant is niet verantwoordelijk en aansprakelijk voor de preventie van fraude.

Door de kenmerken van fraude, vooral wanneer gebruik wordt gemaakt van verhuiling door samenspanning en vervalste documentatie, kan een controle, ook al is die opgezet en uitgevoerd in overeenstemming met algemeen aanvaarde controlestandaarden, een fraude van materieel belang niet aan het licht brengen.

Daar onze controle is opgezet om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening als geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten, richt onze controleopdracht zich niet specifiek op het ontdekken van fraude.

Indien bij de uitvoering van de controleopdracht aanwijzingen van fraude worden verkregen, zullen wij, ongeacht de mogelijke omvang en de aard van de vermoedelijke fraude, aanvullend onderzoek verrichten, afgestemd op het vaststellen van de aard en omvang van de fraude in relatie tot de jaarrekening.

Indien wij een aanwijzing voor – of een redelijk vermoeden van – fraude verkrijgen, zullen wij hierover communiceren met het college en u. In het kader van de Nederlandse Standaard 240

“De verantwoordelijkheid van de accountant voor het onderkennen van het risico van fraude in het kader van een controle van financiële overzichten” zullen wij het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Midden-Drenthe vragen de volgende punten schriftelijk te bevestigen:

1. Het college erkent zijn verantwoordelijkheid voor het opzetten, implementeren en onderhouden van de interne beheersing gericht op het voorkomen en het ontdekken van gevallen van fraude.
2. Het college heeft ons de resultaten gemeld van de inschatting door het management van het risico dat de financiële overzichten afwijkingen van materieel belang zouden kunnen bevatten die het gevolg zijn van fraude.
3. Het college heeft aan ons alles gemeld met betrekking tot fraude en vermoede fraude die op de entiteit van invloed zijn en waarbij betrokken zijn:
 - a. het management;
 - b. werknemers die een belangrijke rol spelen bij de werking van de interne beheersing;
 - c. anderen in het geval dat de fraude een effect zou kunnen hebben dat van materieel belang is voor de financiële overzichten.
4. Het college heeft ons op de hoogte gesteld van alle aantijgingen van fraude of van vermoede fraude, die op de financiële overzichten van de entiteit van invloed zijn en waarvan het kennis heeft verkregen via werknemers, voormalige werknemers, analisten, regelgevers of toezichthouders of via anderen.

Het college zal ons informeren omtrent alle aspecten en beweringen met betrekking tot financiële onregelmatigheden die het college, het overige management of de audit commissie ter ore zijn gekomen of zijn meegedeeld (ongeacht de bron of vorm waarin en inclusief, zonder enige beperking, beschuldigingen van “klokkenluiders”). In dat geval verstrekt het college ons volledige en tijdige toegang tot interne onderzoeken naar deze informatie. Onder financiële onregelmatigheden worden ook verstaan aspecten en beweringen rondom manipulaties van financiële resultaten door het management en werknemers, verduistering van activa, omzeiling van interne controles, ongepaste invloed op transacties met verbonden partijen, opzettelijke misleiding van accountants of andere beschuldigingen, niet-wettige handelingen of fraude die tot gevolg kan hebben dat de jaarrekening een verkeerd beeld geeft of anderszins de financiële verslaggeving aantast van uw gemeente.

Indien in enigerlei mate een beperking geldt voor het verstrekken van bedoelde informatie, dan zal het college ons hiervan onverwijld in kennis stellen. Een dergelijke beperking kan door ons beschouwd worden als een beperking in de aard en reikwijdte van onze opdracht tot controle en kan ons beletten een verklaring af te geven bij de jaarrekening, of kan aanleiding zijn tot aanpassing van onze verklaring of op andere wijze van invloed zijn op de continuering van onze opdracht als onafhankelijke accountant van uw gemeente.

2.5 Naleving specifieke wet- en regelgeving

Het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Midden-Drenthe en de raad zijn ook verantwoordelijk voor de naleving van wettelijke en andere voorschriften. Een controleopdracht zal in het algemeen niet leiden tot ontdekking van overtredingen van alle wet- en regelgeving. Ontdekking van overtredingen, ongeacht de materialiteit, zal leiden tot een overweging van de implicaties voor de integriteit van het management of de werknemers en het mogelijke effect op andere aspecten van onze controle.

Wij zullen het college van de gemeente verzoeken schriftelijk te bevestigen dat het alle inlichtingen heeft verstrekt omtrent alle hem bekende werkelijke of mogelijke overtredingen van wet- en regelgeving, waarmee bij de opstelling van de jaarrekening rekening moet worden gehouden.

2.6 Afspraken over de publicatie van jaarcijfers op de website van de gemeente en/of door middel van persberichten

Met u zijn afspraken gemaakt over de publicatie van jaarcijfers op de website van de gemeente en/of door middel van persberichten. Wij hebben met u afgesproken dat u ons tijdig informeert voordat jaarcijfers en/of persberichten hieromtrent openbaar worden gemaakt teneinde te kunnen bepalen welke aanvullende werkzaamheden door ons moeten worden verricht. Het moment van publicatie in relatie tot de status van de jaarrekening is daarbij van belang:

Persberichten

- ▶ Indien een persbericht met jaarcijfers wordt uitgebracht voordat de jaarrekening is opgemaakt is nog geen sprake van openbaarmaking in de zin van de wet. U neemt in het persbericht op dat de cijfers nog niet zijn gecontroleerd en dat de jaarrekening nog niet is opgemaakt.
- ▶ Indien op het moment van publicatie al wel de jaarrekening is opgesteld, maar wij hebben nog geen controleverklaring afgegeven wordt door u in het persbericht opgenomen dat de hierin opgenomen cijfers niet zijn gecontroleerd.
- ▶ Is al wel een controleverklaring afgegeven en de jaarrekening is vastgesteld door de raad dan neemt u in het persbericht op de strekking van de door ons afgegeven controleverklaring.

Publicatie op de website van de gemeente

- ▶ De jaarrekening wordt eerst op de website van de gemeente gepubliceerd nadat een controleverklaring is verstrekt. Op de website wordt tevens de strekking van de door ons afgegeven controleverklaring vermeld.
- ▶ Bij publicatie op de website voordat wij een controleverklaring hebben afgegeven, wordt door u op de jaarrekening vermeld dat sprake is van een conceptjaarrekening en de hierin opgenomen cijfers nog niet zijn gecontroleerd.

3 Rapportages door EY

Tijdens en na afronding van onze controlewerkzaamheden rapporteren wij daarover aan u. Hierna wordt in het kort weergegeven waaruit onze rapportages zullen bestaan.

3.1 Controleverklaring

Wij zullen over de uitkomsten van onze werkzaamheden aan u rapporteren in de vorm van een controleverklaring bij de jaarrekening. Er kunnen omstandigheden zijn waarin het, op basis van onze controlebevindingen, noodzakelijk kan zijn de vorm en inhoud van onze rapportage aan te passen. Daarnaast kunnen de actuele ontwikkelingen rondom de nieuwe controleverklaring resulteren in een gewijzigde structuur en inhoud in de controleverklaring. Onze controleverklaring is bestemd om aan de raad te worden overgelegd bij de door het college van burgemeester en wethouders opgemaakte jaarrekening en te worden opgenomen in de openbaar te maken stukken, te weten de jaarrekening, het jaarverslag en de overige gegevens. U verstrekt ons daartoe concepten van de openbaar te maken stukken. Onze controleverklaring mag eerst openbaar worden gemaakt na schriftelijke toestemming onzerzijds aan uw college.

Onze voorafgaande schriftelijke toestemming is vereist voor elke nieuwe openbaarmaking van de jaarrekening. Dit geldt ook voor publicatie op internet, het openbaar maken of verzenden aan derden van een ander financieel verslag waarin onze naam wordt genoemd, alsmede ten aanzien van het gebruik van onze naam in elk ander document dat openbaar wordt gemaakt of ter beschikking wordt gesteld aan derden. In al deze gevallen dient het college ons tijdig een concept van het document te verstrekken voordat het wordt verspreid.

3.2 Verslag van bevindingen

De gemeentewet eist dat wij omtrent onze controle een verslag van bevindingen uitbrengen aan de raad en in afschrift aan het college van burgemeester en wethouders. In dat verslag rapporteren wij over onze bevindingen, voor zover wij menen dat deze voor de genoemde organen relevant zijn. Daartoe behoort in ieder geval de vermelding van eventuele bevindingen, voor zover in het kader van het jaarrekeningonderzoek gedaan, met betrekking tot de betrouwbaarheid en de continuïteit van de door de gemeente gehanteerde geautomatiseerde informatieverzorging. Daarnaast besteden wij aandacht aan analyses van de informatie in de jaarrekening en geven wij eventueel aanvullende toelichtingen. Ten slotte geven wij ook in het verslag van bevindingen onze bevindingen weer naar aanleiding van de controle van de bijlage van de jaarrekening, welke verantwoordingsinformatie bevat over een aantal met name door het rijk aangewezen specifieke uitkeringen. Wij hanteren voor het al dan niet opnemen van bevindingen in het verslag van bevindingen een rapporteringstolerantie zoals door u vastgesteld in het controleprotocol.

In afwijking van het bovenstaande geldt voor de in de bijlage bij de jaarrekening opgenomen verantwoordingsinformatie inzake specifieke uitkeringen de hieromtrent in het BADO voorgeschreven rapporteringstolerantie per specifieke uitkering:

- € 12.500 indien de omvangbasis (totaal van de lasten) kleiner dan of gelijk aan € 125.000 is;
- 10% indien de omvangbasis groter dan € 125.000 en kleiner dan of gelijk aan € 1.000.000 is;
- € 125.000 indien de omvangbasis groter dan € 1.000.000 is.

3.3 Tussentijdse rapportage

Naar aanleiding van onze beoordeling van de voor de controle van belang zijnde financiële processen informeren wij u en het college door middel van onze managementletter over de controlebevindingen en daaruit voortvloeiende risico's voor de gemeente. Hierbij zullen wij eventueel ook andere adviezen en aanbevelingen doen, voor zover deze rechtstreeks voortvloeien uit onze controlewerkzaamheden en betrekking hebben op potentiële risico's in de bedrijfsvoering van de gemeente Midden-Drenthe.

3.4 Optreden accountant in commissie- en/of raadsvergadering

Op grond van de met uw gemeente gemaakte afspraken kunnen wij aanwezig zijn in de commissie- dan wel raadsvergadering waarin de jaarrekening 2015 geagendeerd staat en daarin het woord voeren omtrent onze controlewerkzaamheden en onze controleverklaring bij de jaarrekening. In dat geval zullen wij graag voorafgaand aan deze vergadering met de voorzitter van deze vergadering (en met de wethouder financiën, secretaris of griffier) overleg plegen met als doel inzicht te verkrijgen in:

- de wijze waarop de vergadering wordt voorbereid inclusief de agenda;
- de procedure die de voorzitter van de vergadering zal hanteren omtrent de wijze waarop vragen aan de accountant ter behandeling aan ons zullen worden doorverwezen.

Wij benadrukken dat wij alleen vragen met betrekking tot de controle en de controleverklaring bij de jaarrekening kunnen beantwoorden. Deze kunnen betrekking hebben op de doelstelling en reikwijdte van de controle, de controleaanpak, het toetsen van het stelsel van interne beheersingsmaatregelen, voor zover relevant voor de controle van de jaarrekening, de uitvoering van de controlewerkzaamheden en de inhoud van de controleverklaring. Alle overige vragen met betrekking tot de jaarrekening en het jaarverslag of met betrekking tot de relatie tussen de gemeente en de accountant dienen in beginsel door de voorzitter van de vergadering te worden beantwoord, dan wel te worden doorverwezen naar een lid van het college.

Teneinde ons gelegenheid te bieden om de juiste en volledige weergave van onze antwoorden op de gestelde vragen te kunnen nagaan, verzoeken wij u ons de conceptnotulen van de vergadering, voor zover wij daarin geciteerd worden, tijdig te doen toekomen.

3.5 Onafhankelijkheid

Communicatie met de raad, audit commissie en het college over alle aspecten van onze relatie is ook een belangrijke waarborg voor onze onafhankelijkheid. In dat kader zullen wij jaarlijks aan u rapporteren over de volgende aspecten:

- bevestiging van onze onafhankelijke positie ten opzichte van de gemeente Midden-Drenthe;
- in rekening gebrachte en te brengen honoraria, gesplitst in controle en categorieën overige dienstverlening door EY;
- bijzonderheden over relaties tussen de gemeente Midden-Drenthe en EY die van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid;
- overige maatregelen ter waarborging van de onafhankelijkheid.

4 Overige afspraken

4.1 Overige diensten

Met uw college zijn wij overeengekomen de controle te verrichten van de door uw gemeente onder verantwoordelijkheid van het college opgestelde conceptverantwoordingen op grond van de ontvangen specifieke uitkeringen van andere overheden. Voor zover de verantwoording van deze specifieke uitkeringen onder SiSa valt, zal de controle ervan worden uitgevoerd bij de jaarrekeningcontrole. De hieruit voortvloeiende kosten zullen worden betrokken bij de afrekening van het controlebudget voor de jaarrekeningcontrole.

Deelverklaringen

De door ons gemaakte kosten voor het verstrekken van controleverklaringen bij specifieke verantwoordingen zullen separaat in rekening worden gebracht.

Naar aanleiding van de ontvangen overige verzoeken tot controle van een (financiële) verantwoording zullen wij een opdrachtbevestiging opstellen waarin we de uit te voeren werkzaamheden, de hiermede naar verwachting gemoeide tijdsbesteding en een kostenraming aan elkaar bevestigen, waarna wij met onze controlewerkzaamheden starten.

Wij zullen bij adequate en tijdige oplevering van de conceptverantwoordingen door uw gemeente zorgdragen voor een tijdige uitvoering van deze controlewerkzaamheden in relatie tot de uiterste datum van indiening van deze verantwoordingen.

Overige opdrachten

Wij hechten grote waarde aan onze onafhankelijkheid. Overige opdrachten zullen wij daarom altijd toetsen aan de Nederlandse Verordening inzake Onafhankelijkheid (ViO) en de interne regels voor opdrachtacceptatie die binnen EY van toepassing zijn. Naar aanleiding van ontvangen overige verzoeken, met uitzondering van de controle van financiële verantwoordingen, stellen wij een concept-opdrachtbevestiging op waarin onder andere zijn vastgelegd de uit te voeren werkzaamheden, de hiermee naar verwachting gemoeide tijdsbesteding en een kostenraming. Eerst na ontvangst van de voor akkoord getekende opdrachtbevestiging zullen wij met onze controlewerkzaamheden starten.

4.2 Algemene voorwaarden

Op onze dienstverlening zijn de *algemene voorwaarden EY voor audit- en reviewopdrachten* versie april 2014 van toepassing, welke als bijlage bij deze opdrachtbrief zijn gevoegd. In geval van inconsistentie tussen deze opdrachtbrief en de algemene voorwaarden prevaleert het bepaalde in deze opdrachtbrief. Door ondertekening en retournering van deze opdrachtbevestiging verklaart u dit exemplaar te hebben ontvangen en te accepteren.

4.3 Dienstverlening

Wij besteden veel aandacht aan goede arbeidsomstandigheden van onze medewerkers. De kwaliteit van een werkplek heeft een directe relatie met de gezondheid van medewerkers en het voorkomen van RSI en overige beroepsziektes of -aandoeningen. Wij verzoeken u dan ook om onze medewerkers te voorzien van adequate werkruimte en overige faciliteiten.

5 Honorarium

Op basis van de in de overeenkomst accountantsdiensten vastgelegde afspraken met uw gemeente zijn wij voor de controle van de jaarrekening van het boekjaar 2015 van de gemeente Midden-Drenthe een bedrag overeengekomen van € 40.990 (exclusief omzetbelasting). Hierin zit inbegrepen een schatting voor de kosten van de decentralisaties van € 12.550.

Wij factureren bijkomende kosten voor zover deze zich voordoen. Wij factureren ook evenredig kosten voor de elektronische databases, administratieve kosten, drukwerk, IT-kosten, archiveringskosten als gevolg van de wettelijke termijnen en kosten voor telecommunicatie en dergelijke tegen een vast percentage van 4% van ons honorarium.

Wij merken op dat bij de bepaling van dit bedrag nog geen rekening is gehouden met de effecten als gevolg van tussentijdse wijzigingen in wet- en regelgeving op de omvang van onze werkzaamheden in het kader van de jaarrekeningcontrole. Zodra wij meer inzicht hebben in de wijziging, zullen wij de consequenties van de toepassing voor de jaarrekeningcontrole en het hiervoor nu overeengekomen controlebudget nader bezien en over de uitkomsten hiervan in overleg treden met het college.

Wij attenderen u erop dat ons honorarium jaarlijks conform de stijging van onze kostenstructuur zal worden aangepast.

Voor de nadere uitgangspunten ten aanzien van ons honorarium verwijzen wij u naar bijlage A van deze brief.

6 Bevestiging

U ontvangt deze brief in tweevoud. Als blijkt van uw instemming met deze opdrachtbevestiging verzoeken wij u één exemplaar namens uw raad te doen ondertekenen, te dateren en aan ons terug te sturen in bijgevoegde antwoordenvolpde. Het andere exemplaar van deze brief kunt u behouden voor uw archief.

Ten slotte vermelden wij nog dat deze opdrachtbevestiging van kracht blijft totdat de opdracht wordt beëindigd of gewijzigd, dan wel vervangen wordt door een andere.

Wij zien met vertrouwen uit naar een voortzetting van onze prettige relatie.

Hoogachtend,
Ernst & Young Accountants LLP

drs. R.T.H. Wortelboer RA

Bijlagen: *algemene voorwaarden EY voor audit- en reviewopdrachten versie april 2014*
bijlage A - Voornaamste uitgangspunten van ons honorarium

Voor akkoord:

De raad van de gemeente Midden-Drenthe
namens deze

De heer C.J. Onderwater
Griffier

Datum:

6/11-2015

Bijlage A - Voornaamste uitgangspunten van ons honorarium

1 Basis van ons honorarium

De inschatting van ons honorarium is gebaseerd op de veronderstelling dat de informatie die u heeft verstrekt juist en volledig is. Wij hebben daarom aangenomen dat de omvang en complexiteit van onze diensten in overeenstemming is met onze uitgangspunten in de offerte en overeenkomst accountantsdiensten.

Alle hierna genoemde tarieven zijn gebaseerd op het prijspeil van 1 oktober 2015 en alle genoemde bedragen zijn exclusief omzetbelasting en een vaste kostenopslag van 2% voor de elektronische databases, administratieve kosten, drukwerk, IT-kosten, archiveringskosten als gevolg van de wettelijke termijnen en kosten voor telecommunicatie en dergelijke.

2 Belangrijkste veronderstellingen

De inschatting van ons honorarium is gebaseerd op de huidige informatie en de aanname dat opgevraagde controledocumentatie toereikend en betrouwbaar is en dat contactpersonen in voldoende mate beschikbaar zijn tijdens onze controle.

Op basis van uw verzoek zijn wij bij de bepaling van ons honorarium uitgegaan van een volledig efficiënte controle, dit veronderstelt onder meer:

- ▶ Effectieve opzet, bestaan en werking van de interne beheersomgeving (inclusief de interne controleafdeling).
- ▶ Effectieve opzet, bestaan en werking van uw IT-omgeving ("IT general controls").
- ▶ Geen significante wijzigingen in processen, procedures of verslaggevingsstandaarden.
- ▶ Afwezigheid van significante controleverschillen als gevolg van onze controle.
- ▶ Op alle te controleren gegevens vindt vooraf interne controle door u plaats.
- ▶ Wijzigingen in de kosten van onze dienstverlening als gevolg van belangrijke veranderingen in de (omvang van) activiteiten en/of wijzigingen in de administratieve organisatie worden altijd in onderling overleg vastgesteld.
- ▶ Inzet van juridische adviseurs bij vraagstukken inzake de WNT en (Europese)aanbesteding is niet in ons budget geraamd. Eventuele inzet wordt aan u gefactureerd.

In het geval dat om redenen die buiten onze invloedssfeer liggen de geschatte tijd besteed aan de opdracht wordt overschreden, of de opdracht wordt vertraagd, hebben wij het recht om onze gemaakte kosten voor de extra bestede tijd of het reserveren van capaciteit te factureren. Wij zullen direct contact met u op indien een dergelijke gebeurtenis zich voordoet.

De belangrijkste veronderstellingen hiervoor, en gevolgen van eventueel extra werk zijn hieronder samengevat om transparantie te creëren in onze afspraken.

2.1 Aanlevering van hoogwaardige controle-informatie

Beschikbaarheid van hoogwaardige controle-informatie bij aanvang van onze controle is cruciaal voor audit efficiency en onze mogelijkheden om aan de huidige kostenraming te kunnen voldoen.

Hiervoor verwijzen wij tevens naar onze Client Assistance Letter ("CAL") waarin verdere details voor aanvang van de interim-controle, de eventuele tussentijdse hardclose en de eindejaarscontrole worden overeengekomen.

De interne oplevering van de in de CAL opgenomen documentatie en informatie (waaronder jaarrekening, aanvullende informatie, bijbehorende dossiers met specificaties en toelichtingen) is van hoog niveau, vindt centraal plaats, wordt geleverd binnen het afgesproken tijdschema en is onderworpen aan interne controle.

In het geval dat de informatie die wij opnemen in de met u overeengekomen CAL niet beschikbaar is bij aanvang van onze controle, of de kwaliteit van de aangeleverde controle informatie onder verwachtingen is, resulteert dit in extra werk. Om dit te voorkomen, willen we erop wijzen dat de volgende items cruciaal zijn voor onze controle (voorbeeld - dient specifiek gemaakt te worden door het auditteam):

- conceptjaarrekening, inclusief ondersteunende documentatie;
- concept Programmaverantwoording;
- meerjarenbegroting 2016+1;
- volledig balansdossier met onderbouwende documentatie voor de gehele jaarrekening inclusief SiSa conform onze CAL.

De extra kosten zijn afhankelijk van de specifieke feiten en omstandigheden en worden met u besproken op het moment dat deze zich voordoen en gefactureerd tegen onderstaande tarieven.

2.2 Adequate interne beheersomgeving

- Er is bij uw gemeente een financiële administratie aanwezig, waaraan betrouwbare financiële informatie kan worden ontleend. Dit houdt in dat de wijziging in de vaste gegevens, alsmede de mutatieverwerking met betrekking tot dit systeem zodanig is gestructureerd dat een juiste, volledige en tijdige verwerking is gewaarborgd.
- Er zijn voldoende administratief-organisatorische maatregelen genomen om te kunnen waarborgen dat de aan de procesuitvoering ontleende (financiële) informatie qua opzet betrouwbaar is en dat bij deze procesuitvoering de relevante wet- en regelgeving wordt nageleefd.
- Er is sprake van een toereikende planning & controlcyclus, waarbij de met de raad overeengekomen producten op betrouwbare wijze tot stand komen en waarbij de verslaggevingsvoorschriften voor begroting en rekening in acht worden genomen.
- Bij de uitvoering van de begroting worden de door de raad hierbij gestelde financiële kaders zoals voorgelegd in de financiële verordening in acht genomen. Indien door ons tijdens de controle wordt vastgesteld dat het intern beheersingssysteem op onderdelen niet aan de daaraan te stellen eisen voldoet, zullen wij met onze contactpersoon bij uw gemeente overleggen en daarbij aangeven welke aanvullende interne controlewerkzaamheden moeten worden uitgevoerd en met welke diepgang. Voor zover wij belast worden met de uitvoering van deze interne controlemaatregelen zullen wij vooraf een aanvullende prijsopgave doen.
- De interne controles (inclusief rechtmatigheid, waaronder ook SiSa-uitkeringen) qua aard, omvang, diepgang en tijdsplan uitgevoerd zijn zoals (ruim) voor aanvang van de (interim-)controle besproken door de gemeente met ons, zodat wij onze werkzaamheden adequaat hierop in kunnen richten.
- De geautomatiseerde gegevensverwerking en de wijzigingen daarin voldoet aan de daaraan te stellen eisen en blijft ten minste op het huidige niveau.

Building a better
working world

2.3 Gebruikmaken van de interne controleafdeling

Op basis van de in de overeenkomst accountantsdiensten vastgelegde afspraken met uw gemeente zullen wij bij de uitvoering van onze controle (voor zover mogelijk) gebruikmaken van de door uw interne controleafdeling uitgevoerde verbijzonderde interne en rechtmatigheid controles. De vastlegging van deze werkzaamheden is zodanig dat er een duidelijke audittrail is van uitgevoerde werkzaamheden, bevindingen, opvolging van bevindingen, review, foutevaluatie en rapportering. Het interne controleplan zullen wij voorafgaand aan de controle beoordelen teneinde vast te stellen dat deze aansluit op onze controleaanpak. In 2013 is de regelgeving voor het gebruikmaken van de werkzaamheden van de interne controleafdeling aangescherpt en verduidelijkt (zie paragraaf 1.5 van de brief). De aanscherping heeft betrekking op de objectiviteit, deskundigheid en het hebben van een systematische en gedisciplineerde benadering met inbegrip van kwaliteitsbeheersing van de interne controlefunctie. Op basis van onze kennis omtrent de huidige kwaliteit en inrichting van uw interne controle afdeling kunnen wij – als gevolg van de aangepaste regelgeving – gebruikmaken van de werkzaamheden van de interne controleafdeling.

2.4 Wijzigingen in wet- en regelgeving

Het effect van tussentijdse wijzigingen in wet- en regelgeving zijn niet meegenomen in ons honorarium. Indien zich een wijziging voordoet, zullen wij in overleg met u het effect op onze werkzaamheden en ons honorarium bespreken.

2.5 Versies van jaarrekeningen

Als basis van onze inschatting, hebben wij aangenomen twee versies van de jaarrekening te ontvangen (één als conceptversie en een definitieve versie na stijl en opmaak correcties). Voor elke bijkomende versie van het jaarverslag, zullen wij onze tarieven verhogen met:

Categorie 1	– kleine wijzigingen/bewoordingen	€ 500
Categorie 2	– wijziging van verschillende paragrafen	€ 1.000
Categorie 3	– wijziging van bedragen/toelichtingen	€ 1.500
Categorie 4	– significante veranderingen	€ 2.000

2.6 Uitstel controleverklaring

Indien bijvoorbeeld op uw verzoek uitstel van afgifte van de controleverklaring aan de orde is, kan dit leiden tot noodzakelijke aanvullende werkzaamheden rondom gebeurtenissen na balansdatum. In zo'n geval zullen wij dit met u bespreken en de omvang van werkzaamheden en kosten ter zake met u afstemmen.

2.7 Wijzigingen in de jaarrekening na de afgifte van de controleverklaring

Indien er wijzigingen worden aangebracht in de jaarrekening/geconsolideerd/interim/tussentijdse geconsolideerde cijfers nadat wij onze rapportage hebben uitgegeven, zullen de partijen het eens worden over een redelijke vergoeding voor het uitvoeren van extra werkzaamheden.

3 Tarieven

In het geval dat er sprake is van meerwerk, wordt onze voorgestelde vergoeding voor dit meerwerk berekend op basis van de volgende tarieven (conform onze overeenkomst accountantsdiensten):

➤ Partner	€ 290
➤ Director	€ 275
➤ Senior Manager	€ 215
➤ Manager	€ 185
➤ Senior/Senior Consultant/Senior Associate	€ 140
➤ Assistant/Consultant/Associate	€ 95
➤ Secretary/Executive Assistant	€ 65

4 Communicatie

Indien tijdens de uitvoering van onze diensten extra werkzaamheden nodig zijn, hetzij op uw uitdrukkelijke verzoek of door onvoorziene omstandigheden of een onverwachte toename van de complexiteit van het werk, bespreken wij de impact van deze wijzigingen op onze kosten vooraf met u.

Building a better
working world

Algemene voorwaarden EY voor audit- en reviewopdrachten

Algemeen

1. In deze *Algemene voorwaarden* wordt verstaan onder *Opdrachtgever* "de partij die opdracht geeft" en onder *Opdrachtnemer* "de EY Limited Liability Partnership of rechtspersoon die de opdracht aanvaardt". Opdrachtnemer is lid van het wereldwijde netwerk van EY-firma's (*EY-firma's*), die ieder voor zich op zichzelf staande juridische entiteiten zijn.
2. Alle opdrachten worden, met terzijdestelling van de artikelen 7:403 lid 2, 7:404, 7:407 lid 2 en 7:409 van het *Burgerlijk Wetboek*, uitsluitend aanvaard en uitgevoerd door Opdrachtnemer.
3. Opdrachtnemer zal de opdracht als zelfstandig Opdrachtnemer en niet als werknemer, agent, of partner van Opdrachtgever uitvoeren, noch in de vorm van een joint venture. Partijen zijn op geen enkele wijze gerechtigd, gemachtigd of bevoegd om de wederpartij te binden, tenzij anders overeengekomen.
4. Alle bedingen in deze *Algemene voorwaarden* zijn mede gemaakt ten behoeve van de (bestuurders van) members/vennoten, bestuurders en werknemers van Opdrachtnemer, alsmede van al de door Opdrachtnemer ten behoeve van de uitvoering van de opdracht ingeschakelde derden c.q. hulppersonen.
5. Opdrachtgever zal zijn eventuele vorderings- en verhaalsrechten met betrekking tot de opdracht uitsluitend uitoefenen tegen Opdrachtnemer en niet tegen (bestuurders van) members/vennoten, bestuurders of werknemers van Opdrachtnemer, EY-firma's of door Opdrachtnemer ingeschakelde derden c.q. hulppersonen.

Toepasselijkheid

6. Deze *Algemene voorwaarden* zijn van toepassing op alle rechtsverhoudingen tussen Opdrachtnemer en Opdrachtgever. Wijzigingen in deze voorwaarden dienen door partijen schriftelijk te zijn overeengekomen.

General terms and conditions of EY for audit and review engagements

General

1. For purposes of these *General terms and conditions*, *Client* means "the principal granting the engagement" and *Contractor* means "the EY Limited Liability Partnership or the legal entity that accepts the engagement". The Contractor is a member of the global network of EY Firms (*EY Firms*), each of which is a separate legal entity.
2. All engagements will be accepted and carried out exclusively by the Contractor, setting aside Sections 403, paragraph 2, 404, 407, paragraph 2, and 409 of Book 7 of the Dutch Civil Code (*Burgerlijk Wetboek*).
3. The Contractor will carry out the engagement as an independent contractor and not as the Client's employee, agent, partner or joint venturer. Neither the Client nor the Contractor will have any right, power or authority to bind the other, unless agreed otherwise.
4. All stipulations laid down in these *General terms and conditions* will equally apply to the (directors of) members/partners, directors and employees of the Contractor, and to any third parties or auxiliaries engaged by the Contractor for purposes of carrying out the engagement.
5. The Client will exercise any rights of action or any rights to seek satisfaction it may have relating to the engagement against the Contractor only, but not against (directors of) members/partners, directors or employees of the Contractor, EY Firms or any third parties or auxiliaries engaged by the Contractor.

Applicability

6. These *General terms and conditions* apply to all legal relations between the Contractor and the Client. Any amendments to these *General terms and conditions* must be agreed in writing by the parties.

7. Indien een artikel uit deze *Algemene voorwaarden* of de opdrachtbevestiging nietig zou zijn of vernietigd wordt, blijven de overige artikelen zoveel mogelijk in stand en zal het betreffende artikel in overleg tussen partijen worden vervangen door een artikel dat de strekking van het oorspronkelijke artikel zoveel mogelijk benadert.

8. De toepasselijkheid van algemene voorwaarden van Opdrachtgever wordt hierbij uitdrukkelijk van de hand gewezen.

Totstandkoming van de overeenkomst

9. De overeenkomst komt tot stand op het moment dat de door Opdrachtnemer en Opdrachtgever ondertekende opdrachtbevestiging door Opdrachtnemer retour is ontvangen. De bevestiging is gebaseerd op de ten tijde daarvan door Opdrachtgever aan Opdrachtnemer verstrekte informatie. De bevestiging wordt geacht de overeenkomst juist en volledig weer te geven.

10. Indien de opdracht mondeling is verstrekt, dan wel indien de opdrachtbevestiging (nog) niet getekend retour is ontvangen, wordt de opdracht geacht tot stand te zijn gekomen, onder toepasselijkheid van deze *Algemene voorwaarden*, op het moment dat Opdrachtnemer op verzoek van Opdrachtgever met de uitvoering van de werkzaamheden is gestart.

11. Het staat partijen vrij te bewijzen dat de overeenkomst op andere wijze tot stand is gekomen.

12. De overeenkomst wordt aangegaan voor onbepaalde tijd, tenzij uit de inhoud, aard of strekking van de verleende opdracht voortvloeit dat deze voor een bepaalde tijd is aangegaan.

Verplichtingen Opdrachtgever

13. Opdrachtgever is gehouden alle gegevens en bescheiden, welke Opdrachtnemer nodig heeft voor het correct uitvoeren van de verleende opdracht, tijdig in de gewenste vorm en op de gewenste wijze ter beschikking te stellen.

14. Omdat Opdrachtnemer zich dient te houden aan onafhankelijkheidsvoorschriften van nationale en buitenlandse regelgevers, is Opdrachtgever verplicht Opdrachtnemer tijdig, juist en volledig te informeren omtrent (wijzigingen in) de juridische structuur en de zeggenschapsverhoudingen van (de groep, waartoe) Opdrachtgever (behoort), alsmede van alle overige

7. If any Section in these *General terms and conditions* or in the confirmation of the engagement should be found to be invalid or be nullified, the other Sections will remain in force to the extent possible, with the invalid or nullified Section being replaced, in consultation between the parties, by an Section that approximates the purport of the original Section to the extent possible.

8. The applicability of any General terms and conditions of the Client is hereby expressly rejected.

Inception of contract

9. The contract shall become effective upon receipt by the Contractor of the confirmation of the engagement duly signed by the Contractor and the Client. Confirmation will be based on the information supplied to the Contractor by the Client at that time and will be deemed to reflect the agreement correctly and completely.

10. If the engagement was given orally or if the confirmation of the engagement has not (or not yet) been returned duly signed, the engagement will be considered to have taken effect, and to have become subject to these *General terms and conditions*, at the point when the Contractor began the work at the request of the Client.

11. The parties are free to prove that the contract has been concluded in some other way.

12. The contract is entered into for an indefinite period of time, unless it is clear from the content, nature or scope of the engagement that it is entered into for a specific period.

Obligations of Client

13. The Client will be obliged to make available - in good time, in the required form and in the required manner - all information and documentation which the Contractor needs for the proper performance of the engagement.

14. Given that the Contractor is required to comply with the independence rules issued by national and foreign regulatory bodies, the Client will be obliged to inform the Contractor - in good time, correctly and in full - of its legal structure and control relationships, and of any changes thereto and of the legal structure and control relationships of any group to which it belongs and any

(financiële) samenwerkingsverbanden haar onderneming of organisatie aangaand, een en ander in de ruimste zin des woords.

changes thereto, as well as of all other alliances, financial or otherwise, relating to its business or organization, all this in the broadest meaning of the words.

15. Opdrachtgever staat in voor de juistheid, volledigheid en betrouwbaarheid van de aan Opdrachtnemer ter beschikking gestelde gegevens en bescheiden, ook indien deze van derden afkomstig zijn, voor zover uit de aard van de opdracht niet anders voortvloeit. De verstrekking aan Opdrachtnemer van gegevens en bescheiden zal geen inbreuk vormen op het auteursrecht of enig ander recht van een derde.

15. The Client guarantees the accuracy, completeness and reliability of the information and documentation made available to the Contractor, including information and documentation originating from third parties, except where precluded by the nature of the engagement. The provision to the Contractor of information provided by Client or on behalf of Client will not infringe any copyright or other third-party rights.

16. Op verzoek van Opdrachtgever worden ter beschikking gestelde bescheiden na uitvoering van de opdracht geretourneerd. Indien de bescheiden bij Opdrachtnemer bewaard blijven, worden deze na ommekomst van de geldende bewaartermijn vernietigd.

16. The documentation supplied will be returned to the Client upon completion of the engagement if and to the extent that the Client so requests. If the documentation remains with the Contractor, it will be destroyed at the end of the applicable retention period.

17. De uit de vertraging in de uitvoering van de opdracht voortvloeiende schade van Opdrachtnemer, de door hem gemaakte extra kosten en het extra honorarium, ontstaan door het niet, niet tijdig of niet behoorlijk ter beschikking stellen van de verlangde gegevens en bescheiden, zijn voor rekening van Opdrachtgever.

17. Damage incurred by the Contractor, additional fees and expenses arising from a delay in the engagement due to failure by the Client to timely and properly provide the information and documentation required shall be borne by the Client.

18. Indien Opdrachtnemer op locatie van Opdrachtgever werkzaamheden verricht, draagt Opdrachtgever zorg voor een geschikte werkplek, die voldoet aan de *Arbowet* en de beleidsregels opgenomen in de *Al-bladen* van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid inzake *Kantoren en Beeldschermwerkplek*.

18. If the Contractor carries out work at the Client's premises, the Client shall provide a suitable workstation that complies with the provision of the Working Conditions Act ("*Arbowet*") and the policy rules contained in the Working Conditions Information Sheets ("*Al-bladen*") of the Dutch Ministry of Social Affairs and Employment regarding *Offices and Monitor Workstations*.

Uitvoering van de opdracht

Performance of the engagement

19. Opdrachtnemer bepaalt de wijze waarop en door welke persoon de verleende opdracht uitgevoerd wordt.

19. The Contractor shall determine the way in which and the person by whom the engagement is to be performed.

20. Opdrachtnemer voert de opdracht uit in overeenstemming met de toepasselijke (beroeps)regelgeving en hetgeen bij of krachtens de wet van hem wordt geëist. Opdrachtgever zal de daaruit voor Opdrachtnemer voortvloeiende verplichtingen steeds volledig respecteren. Onder *beroepsregelgeving* wordt verstaan "de relevante gedrags- en beroepsregels van de bij de uitvoering betrokken (bestuurders van) members/vennoten, bestuurders, werknemers en/of ingeschakelde derden, zoals de regels van bijvoorbeeld NBA, NOREA, NOB en RB".

20. The Contractor shall perform the engagement in accordance with the applicable regulations (including professional regulations) and the requirements to which it is subject by or pursuant to law. The Client will at all times respect in full the obligations ensuing therefrom for the Contractor. *Professional regulations* means "the relevant rules of conduct and professional rules applying to the (directors of) members/partners, directors, employees and/or third parties involved in performing the engagement, for example the rules of such organizations as NBA, NOREA, NOB and/or RB."

21. Opdrachtnemer kan eerst meer werkzaamheden verrichten en aan Opdrachtgever in rekening brengen dan waartoe opdracht is verstrekt indien Opdrachtgever hiervoor vooraf toestemming heeft verleend, tenzij deze werkzaamheden voortvloeien uit de aard van de opdracht, uit de onder artikel 17 bedoelde omstandigheden of uit op de opdracht van toepassing zijnde (beroeps)regelgeving.	21. The Contractor shall obtain the Client's consent before performing and charging the Client for work which is additional to the scope of the engagement, unless such work arises from the nature of the engagement, from the circumstances referred to in Section 17 or regulations (including professional regulations) applying to the engagement.
22. Opdrachtnemer zal de werkzaamheden naar beste vermogen en als een zorgvuldig handelend beroepsbeoefenaar uitvoeren; Opdrachtnemer kan evenwel niet instaan voor het bereiken van enig beoogd resultaat, tenzij zulks expliciet anders in de opdrachtbevestiging is overeengekomen.	22. The Contractor shall carry out the work to the best of his ability and acting with due professional care; the Contractor cannot, however, guarantee that any intended result will be achieved unless other arrangements have been explicitly made in the confirmation of the engagement.
23. Het is Opdrachtnemer toegestaan om gedeelten van de opdracht uit te besteden aan andere EY-firma's, alsmede aan andere dienstverleners, die eventueel direct contact met de Opdrachtgever kunnen hebben. Niettemin zal alleen Opdrachtnemer jegens Opdrachtgever verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de opdracht.	23. The Contractor may subcontract portions of the engagement to other EY Firms, as well as to other service providers, which may deal with the Client directly. Nevertheless, the Contractor alone will be responsible to the Client for the performance of the engagement.
24. Opdrachtgever zal geen (bestuurders van) members/vennoten, bestuurders en medewerkers van Opdrachtnemer aannemen of benaderen om bij Opdrachtgever, al dan niet tijdelijk, direct of indirect in dienst te treden, dan wel direct of indirect ten behoeve van Opdrachtgever werkzaamheden te verrichten.	24. The Client shall not engage (directors of) members/partners, directors or employees of the Contractor or approach such persons to enter the Client's employ, either directly or indirectly and whether or not on a temporary basis, or to carry out work, either directly or indirectly, for the Client.
25. Opdrachtnemer houdt een werkdoos aan met daarin kopieën van relevante stukken, welk dossier eigendom is van Opdrachtnemer.	25. The Contractor shall maintain working papers containing copies of relevant documents. These working papers are the Contractor's property.
26. Tijdens de uitvoering van de opdracht kunnen Opdrachtgever en Opdrachtnemer op verzoek van één van hen door middel van elektronische e-mail met elkaar communiceren. Opdrachtgever en Opdrachtnemer zijn jegens elkaar niet aansprakelijk voor schade die voortvloeit uit het gebruik van elektronische e-mail, een en ander op voorwaarde dat beide partijen al hetgeen zullen doen dat redelijkerwijze verwacht mag worden ter voorkoming van risico's, zoals het verspreiden van virussen, verminking et cetera.	26. While the engagement is being performed, the Client and the Contractor may communicate, at the request of either of them, by means of email. The Client and the Contractor shall will not be liable in respect of one another for any damage resulting from the use of email, on condition that both parties do everything that can reasonably be expected of them to avoid any risks, for example regarding the spreading of viruses, corruption of documents, et cetera.

Geheimhouding en Gegevensbescherming

27. Tenzij zulks op grond van toepasselijke wetgeving verboden is, is het Opdrachtnemer toegestaan om alle door of namens u verstrekte informatie (*Clientinformatie*) openbaar te maken aan en te delen met andere EY-firma's en derden die namens hen diensten verlenen, die deze

Confidentiality and Data Protection

27. Unless prohibited by applicable law, Contractor may disclose information provided by Client or on behalf of Client (*Client Information*) to other EY Firms and third parties providing services on its behalf who may collect, use, transfer, store or otherwise process it (collectively

Clïëntinformatie vervolgens mogen verzamelen, gebruiken, overdragen, opslaan of anderszins bewerken (hierna gezamenlijk *Verwerken*) in de verschillende landen waarin zij actief zijn voor doeleinden die verband houden met de uitvoering van de opdracht, teneinde te voldoen aan toezichtsvereisten en/of de onafhankelijkheid te waarborgen/belangenverstrengeling te voorkomen, dan wel ten behoeve van kwaliteits-, risicobeheer- en/of financieel-administratieve doeleinden en/of de verlening van overige ondersteunende diensten van administratieve en IT-aard (hierna gezamenlijk: de *Verwerkingsdoeleinden*). De Opdrachtnemer is jegens Opdrachtgever verantwoordelijk voor de geheimhouding van Clïëntinformatie, tenzij enige - Nederlandse of buitenlandse - wetsbepaling, voorschrift of andere (beroeps)regel hem tot openbaarmaking verplicht. Opdrachtgever kan ter zake ontheffing verlenen.

28. Opdrachtnemer is niet gerechtigd de gegevens die aan hem door Opdrachtgever ter beschikking worden gesteld, aan te wenden voor een ander doel dan waarvoor zij werden verkregen. Hierop wordt echter een uitzondering gemaakt in het geval openbaarmaking voor Opdrachtnemer noodzakelijk is voor de verdediging van zijn eigen belangen, waarbij deze gegevens van belang kunnen zijn.

29. Opdrachtgever geeft hierbij uitdrukkelijk toestemming dat, ten behoeve van de Verwerkingsdoeleinden als bedoeld in artikel 27, Opdrachtnemer en andere EY-firma's en derden die namens hen diensten verlenen Clïëntinformatie die met individuele personen in verband kan worden gebracht (*Persoonsgegevens*) mogen Verwerken in de verschillende landen waarin zij actief zijn (de EY-kantoorlocaties worden opgesomd op ey.com). Opdrachtnemer zal de Persoonsgegevens in overeenstemming met toepasselijke wet- en beroepsregelgeving, met inbegrip van (maar niet beperkt tot) de *Wet bescherming persoonsgegevens*, Verwerken. Opdrachtnemer zal van iedere dienstverlener die namens hem Persoonsgegevens verwerkt, verlangen dat hij aan deze vereisten voldoet.

30. Opdrachtgever garandeert dat hij bevoegd is om in verband met de uitvoering van de opdracht de Persoonsgegevens aan Opdrachtnemer te verstrekken en dat de aan Opdrachtnemer verstrekte Persoonsgegevens in overeenstemming met de toepasselijke wetgeving zijn Verwerkt.

Process) in the various jurisdictions in which they operate for purposes related to the provision of the engagement, to comply with regulatory requirements, to check conflicts, for quality, risk management or financial accounting purposes and/or for the provision of other administrative and IT services (collectively *Process Purposes*). The Contractor shall be responsible to the Client for maintaining the confidentiality of Client Information, except where disclosure is required by Dutch or foreign law, regulation, or other rules (including professional rules). The Client may release the Contractor from this obligation.

28. The Contractor shall not use information made available to it by the Client for any purpose other than that for which it is provided, except where the Contractor acts on his own behalf in disciplinary, criminal, or civil proceedings to which such documents may be relevant.

29. The Client gives his consent for the Process Purposes referred to in section 27 above, that the Contractor, other EY Firms and third parties providing services on their behalf, may process Client Information that can be linked to specific individuals (*Personal Data*) in various jurisdictions in which any of them operate (EY office locations are listed on ey.com). The Contractor will Process the Personal Data in accordance with applicable law and professional regulations including (without limitation) the *Dutch Data Protection Act [Wet bescherming persoonsgegevens]*. The Contractor will require any service provider that Processes Personal Data on his behalf to adhere to such requirements.

30. The Client warrants that he has the authority to provide the Personal Data to the Contractor in connection with the performance of the engagement and that the Personal Data provided to the Contractor has been Processed in accordance with applicable law.

31. Opdrachtnemer en Opdrachtgever zullen de verplichtingen op grond van de artikelen 27, 28, 29, 30, 31 en 32 (*Geheimhouding en Gegevensbescherming*) opleggen aan door hen ingeschakelde derden.

32. Opdrachtnemer is gerechtigd tot het geanonimiseerd vermelden in hoofdlijnen van de verrichte werkzaamheden aan (potentiële) cliënten van Opdrachtnemer ter indicatie van de ervaring van Opdrachtnemer.

Intellectuele eigendom

33. Opdrachtnemer behoudt zich alle rechten voor met betrekking tot producten van de geest welke hij gebruikt of heeft gebruikt of ontwikkelt of heeft ontwikkeld in het kader van de uitvoering van de opdracht, voor zover deze niet reeds aan derden toekomen.

34. Het is Opdrachtgever uitdrukkelijk verboden die producten, waaronder mede begrepen adviezen, rapporten, computerprogramma's, systeemontwerpen, werkwijzen, (model)contracten en andere geestesproducten van Opdrachtnemer, een en ander in de ruimste zin des woords, al dan niet met inschakeling van derden, te verveelvoudigen, te openbaren of te exploiteren.

35. Het is Opdrachtgever niet toegestaan die producten aan derden ter hand te stellen, anders dan ter inwinning van een deskundig oordeel omtrent de werkzaamheden van Opdrachtnemer.

Honorarium

36. Het honorarium van Opdrachtnemer is niet afhankelijk van de uitkomst van de verleende opdracht.

37. Indien na de totstandkoming van de overeenkomst, doch voordat de opdracht geheel is uitgevoerd, tariefbepalende factoren zoals lonen en/of prijzen een wijziging ondergaan, is Opdrachtnemer gerechtigd het overeengekomen tarief dienovereenkomstig aan te passen.

38. Het honorarium van Opdrachtnemer is exclusief onkosten en exclusief declaraties van door Opdrachtnemer ingeschakelde derden. Alle tarieven zijn exclusief omzetbelasting en andere heffingen welke van overheidswege worden opgelegd.

31. The Contractor and the Client shall impose the obligations under Sections 27, 28, 29, 30, 31 and 32 (*Confidentiality and Data Protection*) on any third parties they engage.

32. The Contractor shall be entitled - as evidence of his experience - to indicate the broad outlines, in anonymised form, of the work to the Contractor's clients or potential clients.

Intellectual property

33. The Contractor retains all rights to the intellectual property which it uses, has used, develops or has developed in the performance of the Client's engagement, save where third parties are entitled to such intellectual property rights.

34. The Client is expressly forbidden to duplicate, disclose, or exploit such intellectual property, either directly or through a third party, including recommendations, reports, computer programs, system designs, procedural designs, contracts (including model contracts) and other intellectual property of the Contractor, all this in the broadest meaning of the words.

35. The Client is not permitted to make such intellectual property available to third parties, other than in order to obtain a professional opinion concerning the activities of the Contractor.

Fees

36. The Contractor's fees do not depend on the outcome of the engagement.

37. If there are any changes in factors affecting rates, for example wages and/or prices, after the agreement has come about but before completion of the engagement, the Contractor may adjust the agreed rate accordingly.

38. The Contractor's fees are exclusive of expenses and invoices submitted by third parties engaged by the Contractor. All rates are exclusive of VAT or any other government taxes.

Betaling

39. Betaling door Opdrachtgever dient, zonder aftrek, korting of schuldverrekening, te geschieden binnen de overeengekomen termijn, doch in geen geval later dan veertien dagen na factuurdatum. Betaling dient te geschieden in Nederlandse valuta door middel van overmaking ten gunste van een door Opdrachtnemer aan te wijzen bankrekening.

40. Alle in redelijkheid gemaakte gerechtelijke en buitengerechtelijke (incasso)kosten, die Opdrachtnemer maakt in verband met de incasso van een vordering op Opdrachtgever, komen ten laste van Opdrachtgever.

41. Indien de financiële positie of het betalingsgedrag van Opdrachtgever naar het oordeel van Opdrachtnemer daartoe aanleiding geeft, is Opdrachtnemer gerechtigd van Opdrachtgever te verlangen, dat deze onverwijld (aanvullende) zekerheid stelt in een door Opdrachtnemer te bepalen vorm. Indien Opdrachtgever nalaat de verlangde zekerheid te stellen, is Opdrachtnemer gerechtigd, onverminderd zijn overige rechten, de verdere uitvoering van de overeenkomst onmiddellijk op te schorten en is al hetgeen Opdrachtgever aan Opdrachtnemer uit welke hoofde ook verschuldigd is, direct opeisbaar.

Reclames

42. Reclames met betrekking tot de verrichte werkzaamheden en/of het factuurbedrag dienen schriftelijk binnen zestig dagen na de verzenddatum van de stukken of informatie waarover Opdrachtgever reclameert, dan wel binnen zestig dagen na de ontdekking van het gebrek indien Opdrachtgever aantoont dat hij het gebrek redelijkerwijs niet eerder kon ontdekken, aan Opdrachtnemer te worden kenbaar gemaakt.

43. Reclames als bedoeld in artikel 42, schorten de betalingsverplichting van Opdrachtgever niet op.

44. In geval van een terecht uitgebrachte reclame heeft Opdrachtnemer de keuze tussen aanpassing van het in rekening gebrachte honorarium, het kosteloos verbeteren of opnieuw verrichten van de afgekeurde werkzaamheden of het geheel of gedeeltelijk niet (meer) uitvoeren van de opdracht tegen een restitutie naar evenredigheid van het door Opdrachtgever reeds betaald honorarium.

Payment

39. The Client shall make payment without deduction, discount or compensation, within the agreed period, but in no event later than fourteen days after the invoice date. Payment must be made in Dutch currency by transfer to a bank account to be designated by the Contractor.

40. The Client must bear any and all judicial and extrajudicial collection costs reasonably incurred by the Contractor as a consequence of the Client's non-performance of his obligation to pay.

41. If warranted by the Client's financial position or payment record - such being at the Contractor's sole discretion - the Contractor shall be entitled to require the Client to promptly furnish security (or additional security), in a form to be determined by the Contractor. If the Client fails to furnish the required security, the Contractor shall be entitled, without prejudice to its other rights, suspend the further performance of the agreement at once, and all amounts payable by the Client to the Contractor for any reason whatsoever will be immediately due and payable.

Complaints

42. Complaints concerning the work performed and/or the amount invoiced must be communicated to the Contractor in writing within sixty days of the date of dispatch of the documents or information to which the Client's complaint relates, or within sixty days of discovery of the defect, if the Client is able to demonstrate that it could not reasonably be expected to have discovered the defect at an earlier date.

43. Complaints as referred to in Section 42 shall not release the Client from its obligation to pay.

44. If the complaint is found to be justified, the Contractor may either have the invoiced fees adjusted, have the rejected work corrected or re-performed at no charge, or have all or part of the engagement discontinued, in exchange for a refund in proportion to the fees already paid by the Client.

Leveringstermijn

45. Termijnen waarbinnen de werkzaamheden dienen te zijn afgerond, zijn slechts te beschouwen als een fatale termijn indien dit uitdrukkelijk is overeengekomen.

46. Is Opdrachtgever een vooruitbetaling verschuldigd of dient hij voor de uitvoering benodigde informatie en/of materialen ter beschikking te stellen, dan gaat de termijn waarbinnen de werkzaamheden dienen te worden afgerond niet eerder in dan nadat de betaling geheel is ontvangen, respectievelijk de informatie en/of materialen geheel ter beschikking zijn gesteld.

47. De overeenkomst kan - tenzij uitvoering blijvend onmogelijk is - door Opdrachtgever niet wegens termijnoverschrijding worden ontbonden, tenzij Opdrachtnemer de overeenkomst ook niet of niet geheel uitvoert binnen een hem na afloop van de overeengekomen leveringstermijn schriftelijk aangezegde redelijke termijn. Ontbinding is dan toegestaan conform artikel 6:265 van het *Burgerlijk Wetboek*.

Opzegging

48. Opdrachtgever en Opdrachtnemer kunnen - tenzij een wettelijk voorschrift zich hiertegen verzet - te allen tijde de overeenkomst opzeggen met inachtneming van een redelijke opzegtermijn, tenzij de redelijkheid en de billijkheid zich tegen beëindiging (op een dergelijke termijn) verzetten. Opzegging dient schriftelijk aan de wederpartij te worden meegedeeld.

49. Ieder der partijen kan de overeenkomst per aangetekend schrijven (tussentijds) ontbinden, zonder inachtneming van een opzegtermijn, in geval de andere partij niet in staat is haar schulden te voldoen of indien een curator, bewindvoerder of vereffenaar is benoemd, de andere partij een schuldsanering treft, of om enige andere reden haar activiteiten staakt of indien er een situatie is ontstaan die onmiddellijke beëindiging rechtvaardigt.

Period allowed for completion

45. Dates by which the work is to be completed may only be regarded as deadlines if this has been expressly agreed.

46. If the Client is required to make an advance payment or to provide information and/or materials which are essential to the performance of the engagement, the period allowed for completion of the work will not commence until payment has been received in full or all the information and/or materials have been made available.

47. Except in cases where it is beyond doubt that performance of the agreement is no longer possible, the agreement cannot be dissolved by the Client on the grounds of failure to complete the work on time, unless the Contractor fails to perform the agreement or fails to perform it in full within a reasonable period of time, of which the Contractor has been notified in writing after the expiration of the originally agreed completion period. The agreement may then be dissolved in accordance with Section 265, Book 6, of the Dutch Civil Code (*Burgerlijk Wetboek*).

Termination

48. The Client and the Contractor may terminate the agreement at any time, with due observance of a reasonable period of notice, unless standards of reasonableness and fairness dictate otherwise, or dictate otherwise in respect of the period of notice and to the extent permitted by applicable law. Notice of termination must be communicated to the other party in writing.

49. Either party may dissolve the agreement (prematurely) by registered letter without observing a notice period if the other party is unable to pay its debts, if a trustee in bankruptcy or otherwise, or a liquidator has been appointed in respect of the other party if the other party is making arrangements with its creditors or ceases its activities for any other reason, or if a situation has arisen that justifies immediate termination.

50. Indien Opdrachtgever de overeenkomst overeenkomstig het bepaalde in artikel 48 heeft opgezegd of in geval Opdrachtnemer de overeenkomst overeenkomstig het bepaalde in artikel 49 heeft ontbonden, heeft Opdrachtnemer recht op vergoeding van het aan zijn zijde ontstane en aanneemelijk te maken bezettingsverlies alsmede van additionele kosten die hij redelijkerwijze moet maken ten gevolge van vroegtijdige beëindiging van de overeenkomst, tenzij er feiten en omstandigheden aan de opzegging c.q. ontbinding ten grondslag liggen die aan Opdrachtnemer zijn toe te rekenen.

51. Indien Opdrachtnemer de overeenkomst overeenkomstig artikel 48 heeft opgezegd, heeft Opdrachtgever recht op medewerking bij overdracht van werkzaamheden, tenzij er feiten en omstandigheden aan die opzegging ten grondslag liggen die aan Opdrachtgever zijn toe te rekenen. Opdrachtnemer behoudt in alle gevallen aanspraak op betaling van de declaraties voor door hem tot dan toe verrichte werkzaamheden. Voor zover de overdracht van werkzaamheden extra kosten met zich meebrengt, worden deze aan Opdrachtgever in rekening gebracht.

Aansprakelijkheid

52. Opdrachtnemer zal zijn werkzaamheden naar beste kunnen verrichten en daarbij de zorgvuldigheid in acht nemen die van hem kan worden verwacht.

53. Opdrachtnemer is niet aansprakelijk voor schade van Opdrachtgever die ontstaat doordat Opdrachtgever of niet door Opdrachtnemer ingeschakelde derden, Opdrachtnemer onjuiste of onvolledige bescheiden of informatie heeft c.q. hebben verstrekt.

54. Opdrachtgever vrijwaart Opdrachtnemer voor vorderingen van derden wegens schade die veroorzaakt is doordat Opdrachtgever of niet door Opdrachtnemer ingeschakelde derden aan Opdrachtnemer onjuiste of onvolledige bescheiden of informatie heeft c.q. hebben verstrekt, tenzij Opdrachtgever kan aantonen dat de schade geen verband houdt met verwijtbaar handelen of nalaten zijnerzijds dan wel veroorzaakt is door opzet of grove schuld van Opdrachtnemer.

55. Indien Opdrachtgever aantoont dat hij schade heeft geleden door fouten van Opdrachtnemer die hem kunnen worden toegerekend, is elke aansprakelijkheid van Opdrachtnemer voor schade, hetzij op grond van wanprestatie dan wel onrechtmatige daad, hetzij op grond van de wet of anderszins, beperkt tot maximaal driemaal

50. If the Client terminates the agreement in accordance with the provisions laid down in Section 48 or if the Contractor dissolves the agreement in accordance with the provisions laid down in Section 49, the Contractor will be entitled to compensation for the loss of capacity that it has incurred and can demonstrate, and for any additional costs that it is reasonably required to incur as a consequence of the premature termination of the agreement, unless the termination or dissolution of the agreement is due to facts or circumstances attributable to the Contractor.

51. If the Contractor terminates the agreement in accordance with Section 48, the Client will be entitled to the Contractor's collaboration in transferring work, unless termination of the agreement is due to facts or circumstances attributable to the Client. The Contractor will in all cases remain entitled to payment of the invoices it has submitted] for work it performed up to that point. To the extent that the transfer of work involves additional costs, these shall be charged to the Client.

Liability

52. The Contractor shall perform its work to the best of its ability, exercising the due care that can be expected of it.

53. The Contractor will not be liable for any damage incurred by the Client arising due to the Client, or third parties not engaged by the Contractor, having provided it with incorrect or incomplete documentation or information.

54. The Client shall indemnify the Contractor against claims of third parties for damage caused as a consequence of the Client, or third parties not engaged by the Contractor, having provided the Contractor with inaccurate or incomplete documentation or information, unless the Client is able to demonstrate that such damage is not due to a culpable act or omission to act on its part, or that the damage was caused by the Contractor's intentional act or omission or gross negligence.

55. If the Client is able to demonstrate that it has incurred damage due to the Contractor's errors which are attributable to the Contractor, any liability on the part of the Contractor for damages either on the basis of non-performance or on the basis of a wrongful act (*onrechtmatige daad*) and either by law or otherwise will

het aan Opdrachtgever gefactureerde bedrag van het honorarium voor de desbetreffende opdracht. Bij een opdracht met een doorlooptijd van meer dan twaalf maanden, is de hier bedoelde aansprakelijkheid beperkt tot maximaal driemaal het honorarium dat in het kader van de desbetreffende opdracht in de laatste twaalf maanden voorafgaande aan de fouten aan Opdrachtgever is gefactureerd. De voorgaande beperking is niet van toepassing op schade die is veroorzaakt doordat er aan de zijde van Opdrachtnemer sprake is van opzet of grove schuld of een dergelijke beperking bij wet of regelgeving verboden is.

be limited to a maximum of three times the amount of the fees for which the Client has been invoiced in respect of the engagement concerned. In the case of an engagement covering a period of more than twelve months, such liability will be limited to a maximum of three times the amount of the fees for which the Client was invoiced in respect of the engagement concerned in the twelve months prior to the errors being made. The aforementioned limitation will not apply to any damage caused by the Contractor's intentional act or omission or gross negligence, or if such limitation is prohibited by law or pursuant to regulations.

Vervaltermijn

56. Voor zover in deze *Algemene voorwaarden* niet anders is bepaald, vervallen vorderingsrechten en andere bevoegdheden van Opdrachtgever uit welken hoofde ook jegens Opdrachtnemer in verband met het verrichten van werkzaamheden door Opdrachtnemer in ieder geval na één jaar na het moment waarop Opdrachtgever bekend werd of redelijkerwijs bekend kon zijn met het bestaan van deze rechten en bevoegdheden.

Expiration of claims

56. Unless otherwise determined in these General terms and conditions do not provide otherwise, the Client's rights of action and other rights on any basis whatsoever in respect of the Contractor in connection with the Contractor's performance of work will in any event lapse one year after the date on which the Client became aware or may reasonably be expected to have become aware of the existence of such rights.

Toepasselijk recht en forumkeuze

57. Op alle rechtsverhoudingen tussen Opdrachtgever en Opdrachtnemer is Nederlands recht van toepassing.

Applicable law and choice of forum

57. All legal relations between the Client and the Contractor will be governed by Dutch law.

58. Alle geschillen die verband houden met rechtsverhoudingen tussen Opdrachtgever en Opdrachtnemer worden beslecht door de bevoegde rechter in het arrondissement Rotterdam.

58. All disputes relating to legal relations between the Client and the Contractor will be settled by the competent court in the District of Rotterdam.

In the event of any dispute to the interpretation of any of these conditions, the official Dutch-language version will prevail.